

WSTĘP

Spoleczna odpowiedzialność nauki dotyczy procesów prowadzenia badań naukowych oraz odpowiedzialności tego, kto te badania prowadzi za ich wyniki (Morawska-Jancelewicz, 2019). Ważne w tym kontekście są też same tematy badawcze podejmowane przez naukowca, kwestie etyczne, a także wpływ badań (wyników badań) na ludzkie zdrowie, środowisko i społeczeństwo. Łączenie działalności naukowej, kwestii społecznych, różnych interesariuszy może w założeniu prowadzić do rozwiązywania różnych problemów społecznych, również tych złożonych, oraz do tworzenia czy współtworzenia innowacji – także tych społecznych. Podkreśla się przy tym podejście włączające naukę, badania naukowe w życie społeczeństwa i różnych jego reprezentantów (Morawska-Jancelewicz, 2019).

Celem przedkładanej książki jest nakreślenie ram społecznej odpowiedzialności nauki jako koncepcji zarządzania mającej zastosowanie w świecie nauki (o potencjale aplikacyjnym dla poszczególnych badaczy i uczelni), a także przeanalizowanie i ocena dorobku polskich badaczy na arenie międzynarodowej z uwzględnieniem potencjału generowania przez nich pozytywnych wpływów społecznych. Przedmiotem badań empirycznych jest analiza i ocena zmian aktywności publikacyjnej (wyrażonej np. liczbą publikacji i cytowań), co posłużyło do oceny potencjalnych wpływów społecznych. Warto w tym miejscu zarysować znaczenie kilku terminów, takich jak: społeczna odpowiedzialność nauki, świat nauki czy wpływ społeczny badań naukowych. Co prawda pojęcia te są wyjaśniane w dalszej części opracowania, jednak Autor chce uniknąć pozostawiania Czytelnika w poczuciu zagubienia w narracji wyводу. Wobec tego „społeczna odpowiedzialność nauki” jest rozumiana przez analogię do społecznej odpowiedzialności biznesu (Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, 2011, s. 7) jako odpowiedzialność nauki za jej wpływ na społeczeństwo. Termin „świat nauki” w niniejszej monografii odnosi się do uczelni, ich władz, pracowników, studentów i pozostałych interesariuszy. Należy przy tym zaznaczyć, że jest to ograniczone ujęcie świata nauki, ponieważ oprócz uczelni badania naukowe są prowadzone w innych instytucjach, jak np. instytuty naukowe Polskiej Akademii Nauk, instytuty badawcze, badawczo-wdrożeniowe, laboratoria badawcze, Polska Akademia Umiejętności. Także samo pojęcie „nauka”

nie doczekało się jednej konkretnej definicji. Zwykle jednak podkreśla się pracę (prowadzenie prac naukowych), jej wytwory (efekty prac naukowych, np. nowe koncepcje naukowe czy publikacje) i ludzi (naukowców, badaczy), akcentuje się także kontekst społeczny (otoczenie społeczne, w którym czy też dla którego prowadzi się badania naukowe) i instytucjonalny (ośrodki naukowe, w tym uniwersytety) (Grucza, 2017, s. 14). Ogólne znaczenie „wpływu społecznego badań naukowych” zostało natomiast przyjęte za polskim prawodawstwem jako „wpływ działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki” (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 22 lutego 2019, §23.1.).

W związku ze sformułowaniem celem przy określaniu ram społecznej odpowiedzialności w obszarze nauki i badań naukowych odniesiono się do koncepcji pokrewnych: społecznej odpowiedzialności biznesu, teorii interesariuszy, innowacji społecznych i wpływu społecznego.

Dla realizacji celu sformułowano pytania badawcze główne i szczegółowe. Pytanie badawcze główne brzmi: jak kształtuje się wpływ społeczny badań naukowych prowadzonych przez polskich badaczy na arenie międzynarodowej? Zestaw szczegółowych pytań badawczych jest z kolei następujący:

- PB1. Jak na przestrzeni lat kształtowała się aktywność polskich badaczy?
- PB2. Jak kształtowała się aktywność polskich badaczy w ujęciu poszczególnych obszarów naukowych?
- PB3. Jakie uczelnie można uznać za wiodące, jeżeli chodzi o prowadzenie badań naukowych w Polsce?
- PB4. Jakie badania polskich badaczy odznaczają się potencjalnie największym wpływem społecznym?
- PB5. Jak na przestrzeni lat kształtowała się aktywność polskich badaczy reprezentujących wiodące polskie uczelnie?
- PB6. Jak kształtowała się aktywność polskich badaczy reprezentujących wiodące polskie uczelnie w ujęciu poszczególnych obszarów naukowych?
- PB7. Jakie badania polskich badaczy reprezentujących wiodące polskie uczelnie odznaczają się potencjalnie największym wpływem społecznym?
- PB8. Jak na przestrzeni lat kształtowały się badania dotyczące Warszawy?
- PB9. Jak kształtowały się badania dotyczące Warszawy w ujęciu poszczególnych obszarów naukowych?
- PB10. Jakie badania dotyczące Warszawy odznaczają się potencjalnie największym wpływem społecznym?

Monografia składa się z siedmiu rozdziałów. W rozdziale pierwszym określono ramy teoretyczne społecznej odpowiedzialności nauki jako koncepcji zarządzania. Wykorzystano do tego pokrewną stosowaną koncepcję zarządzania – społeczną odpowiedzialność biznesu. Przywołano i przeanalizowano między innymi

modele społecznej odpowiedzialności biznesu (A.B. Carrola oraz M. Portera i M. Kramera). Następnie, posługując się definicją społecznej odpowiedzialności biznesu, sformułowano definicję społecznej odpowiedzialności nauki. W kolejnym kroku omówiono zbudowany na kanwie podejścia A.B. Carrola model społecznej odpowiedzialności uczelni K.F. Latifa. Przeanalizowano też koncepcję społecznej odpowiedzialności nauki z punktu widzenia ujęcia M. Portera i M. Kramera. Do dalszej konceptualizacji społecznej odpowiedzialności nauki wykorzystano dorobek teorii interesariuszy, omówiono kwestie związane z innowacjami społecznymi i ich miejscem w koncepcji społecznej odpowiedzialności nauki, a także zdefiniowano wpływ społeczny badań naukowych oraz przedstawiono jego główne obszary i klasyfikacje.

W rozdziale drugim przedstawiono metodykę badań własnych, którą wykorzystano w dalszych częściach publikacji do przeprowadzenia analiz empirycznych z zakresu społecznej odpowiedzialności nauki. Wybrano metodę analizy bibliometrycznej, po wcześniejszym jej scharakteryzowaniu wraz z głównymi wadami i ograniczeniami. Za źródło danych posłużyła naukowa baza bibliograficzna Scopus, co pozwoliło zapewnić duży zbiór stabilnych i spójnych danych. Dane do analiz pobrano 24 lutego 2021 roku. Wygenerowano dwa zbiory danych. Jeden ogólny, który dotyczył publikacji badaczy afiliujących polskie ośrodki. Zbiór ten liczył 920 333 rekordy z lat 1799–2020. Drugi zbiór obejmował badania dotyczące Warszawy (gdzie Warszawa była przedmiotem lub kontekstem badań) i liczył 4847 rekordów z lat 1831–2020. Zbiory danych umożliwiły poszukiwanie odpowiedzi na zestaw dziesięciu szczegółowych pytań badawczych.

Kolejne rozdziały dotyczą już analiz empirycznych podporządkowanych logice pytań badawczych. Rozdział trzeci poświęcono analizie aktywności polskich badaczy na arenie międzynarodowej, a odpowiednio rozdziały czwarty i piąty – analizie intelektualnego wkładu badań prowadzonych na Uniwersytecie Warszawskim i Politechnice Warszawskiej¹. W rozdziale szóstym skoncentrowano się na ujęciu regionalnym i analizie poddano zbiór danych zawierających badania naukowe dotyczące Warszawy². Rozdział siódmy to już porównanie wyników w poszczególnych zbiorach, po którym następują wnioski końcowe i rekomendacje dla badaczy, uczelni, biznesu i społeczeństwa oraz nakreślone kierunki dalszych badań.

¹ Uzasadnienie wyboru: wiodące uniwersytet oraz uczelnia techniczna według analiz z rozdziału trzeciego.

² Uzasadnienie wyboru: stolica, region centralny.